

DIŞ ÜLKELERDEN DÖNECEK IŐİLERİMİZİN TOPLUM KALKINMASINDAKİ MUHTEMEL ROLLERİ VE KOOPERATİF IŐİGÜCÜNÜ DEĞERLENDİRME PROJESİ

Hüsnü KURTLUOĞLU

Toprak ve İskân İŞleri Genel Müdürlüğü Araştırma ve
Yayın Fen Heyeti Müdürü

Bu konferansımızda Toplum kalkınması kavramı ve toplum kalkınması programlarına değinmeye çalışacağız. Plânlı devrede çokça anılan toplum kalkınması deyimi, bugün bile çeşitli şekilde anlaşılmakta ve yorumlanmaktadır.

Konumuzdaki toplum kalkınması deyimi; «yurt çapındaki toplum kalkınması program plânlamaları ve proje uygulamaları» karşılığı kullanılmıştır. Öncelikle bu noktanın açıklığa kavuşmasında fayda vardır.... Toplum kalkınması çalışmaları, küçük toplulukları (Köy ve kasabalar) sosyal ve ekonomik yönlerden geliştirecek program uygulamalarının, Devlet ve halk katılımı ile başarılması amacını güden çalışmalardır. Bu çalışmaları,

- a) Devlet ve halk gücünün gönüllü işbirliği,
- b) Kendine yardımı teşvik,
- c) Toplumun teşkilatlandırılması, ilkelerine dayandırılmıştır.

Toplum kalkınması, bir bakıma, devletin hizmet götürme metodudur diyebiliriz. Bu metod, toplumun özelliklerine göre değışir ve geliştirilir. Ve uygulamadaki başarı, metodun gelişimine bağlıdır. Toplum kalkınması; deyimi, gerçekte sosyal ve ekonomik kalkınmayı bir arada belirten bizim şartlarımızda, çoğunlukla köy kalkınması karşılığı kullanılan bir deyimdir; daha doğrusu köy kalkınmasının metodu ve köy halkının amacıdır.

Toplum kalkınması için uluslar arası bir tarif, 1959 yılında toplum kalkınması Avrupa seminerinde ortaya konulmuŐtur. Bu tarife göre,

«Toplum kalkınması, toplum teşkilatlanmasını da içine alan geniş ve şümüllü bir gelişimdir. Çeşitli hizmetlerin bir arada tatbikat sahasına götürülmesini, tarım, eğitim, yerleşim ve barınma gibi konuların beraber plânlanması ve hizmetlerin koordinasyonunu kapsar».

Toplum kalkınması bir metod olduğu kadar bir program anlamına da gelir. Toplum kalkınması programları denirken, Devlet ve halk katılımını bir arada gerçekleştiren her çeşit programlar anlaşılır. Halkın duyduğu ihtiyaçları yansıtan ve halk katılımı ile uygulanan programlar, konumuzda sözü edilecek programlar, yurt çapındaki programlardır. Köy seviyesinde, il, ilçe veya bölge seviyesindeki programlardan bahsederken, bunların tasrih edilmeleri gerekir. Bu programlar yıllık uygulama programlarıdır; ayrıca, bağlı oldukları toplum kalkınması plân ve projeleri varsa onları da açıklamak lâzımdır. Bilindiği gibi toplum kalkınması plân, proje veya programları, yayım (extension) projelerindeki teknik esaslara göre düzenlenir. Yapılan toplum kalkınması çalışmalarında bu husus, her nedense ihmal edilmiş, yazılı bir proje veya program ortaya konamamıştır. Yalnız araştırma raporu yazmakla, işin biteceği zannedilmiştir. Oysa il ve ilçelerdeki Devlet hizmetlisi, program tekniğini bilmeden, nasıl program yapabilir? Bu durum, Devlet personelinin alışılmış usullerden vazgeçmediğini değil, eğitilmediğini gösterir... Toplum kalkınması pilot proje çalışmalarının başarıya ulaştığı söylenemez. Bu başarısızlık yalnız söylenenlerle ilgili sayılmamalı, birazda aşırı taklitçilik ve köyü tanımamak gibi nedenlere bağlanmalıdır. Burada dış ülkelere dönecek işçilerimizin toplum kalkınması program uygulamalarında rol alabilmesi için, öncelikle şartlarımıza uygun bir toplum kalkınması metodu geliştirilmiş olmalıdır, diyerek konumuza girebiliriz.

Dış ülkelere dönecek olan işçilerle Toplum Kalkınması programları arasında 3 noktada ilişki kurulabilir...

- a) İş gücü fazlalığını değerlendiren özel projeler yapılması,
- b) Uyum problemlerini çözmek (ziraatten sanayie geçiş, dış ülkelere gidış ve dönüş dolayısıyla gerekli intibakın yapılması),
- c) Zirai üretimin ve verimliliğın arttırılması.

Bu ilişkinin kurulabilmesi için, yurt, bölge, il, ilçe ve köy seviyesindeki toplum kalkınması programlarının ortada olması ve bu

programların icabı olan yatırım projelerinin yapılmış, uygulama tahsisatlarının ayrılmış bulunması gerekir. Bu gün için bunların varlığından bahsedilemez.

Bunun yanında, işçiler ve halk tarafından Toplum Kalkınması çabalarına katılmak imkânı da yaratılmamıştır. Halk teşkilâtlanmadan ve programlı çalışmaları öğrenmeden Toplum Kalkınması çabalarına katılamaz. Hernekadar bir kararname ile Toplum Kalkınması örgütü kurulmuşsa da, bunun, yüksek kademedeki işbirliği organı meydana getirilememiş, devlet hizmetlerinin köye gidişi yeni şartlara göre organize edilememiş, mevcut düzen içersinde çalışılmaktan vazgeçilememiştir. Bir yandan yeni teşkilatlar kurulmadan yapılmasına imkân olmayan işlere girilerek, bu şekilde verimli çalışmak istenirken, dağınlık artmış, hizmet pahalılaşmıştır. Bir bakıma toplum kalkınması örgütü halk örgütü de sayılamaz. Köydeki kurullar bile resmi mahiyette kuruluşlardır. Bilhassa halkın teşkilâtlanmasına yardımcı olmak ve kurulan teşkilâtların gelişmesini sağlayacak hizmetler ihdas etmek hususları asla düşünülmemiş, hazan da bu teşkilâtlanmaya mani olmak isteyen bir tutum hissedilmiştir. Diğer yandan,..... halkın kooperatifler halinde teşkilatlanması, kooperatif organizasyonlarının hukuki statüleri ve ekonomik yeterlikleri üzerindeki çabalar sözde kalmıştır.

Söz gelimi, kooperatifler aralarında birlik meydana getirememekte Medeni Kanuna göre, kooperatifler aralarında birleşebilirken, Ticaret Bakanlığı, «kanunda yeri yoktur» diyerek böyle bir müsaadeyi vermemektedir. Oysa kooperatifler kendi aralarında teşkilatlanamaz ve yurt çapında etkili olamazsa, toplumda gerekli fonksiyonlarını yüklenemezler. Bilhassa pazarlamayı düzenleyemez, yatırım hacımlarını genişletemez ve ham ürün satışına mecbur olurlar. Bu durumda köy ekonomisinde gelişme olmaz, köy topluluğu da gelişemez, köy şehir farkı azaltılamaz ve köyden şehre akın hızlanır.

Türkiye'de tarım ekonomisinin 3 büyük problemine deyinmek gerekiyor. Bu problemlerin çözülebilmesi köylünün teşkilatlanmasına ve kooperatif organizasyonlarının gelişmesine bağlıdır.

1 — Tarım ve tarım dışı sektörler arasında dengesizlik vardır. 1967 yılında nüfus başına G.S.M.H.

Köyde	1300.— TL.
Şehirde	5100.— TL. dir.

2 — Tarım sektörünün geliştirilmesi için gerekli yatırım ihtiyacı çok, imkânlar sınırlıdır.

Yalnız toprak verimliliğinin korunması için 100 milyar lâzım, buna karşı 100 milyon yatırım yapılabilir. Yani 1000 yıl gerekli.....

3 — Köy ekonomisi düzensizdir,

İntensif tarım ekonomisi gelişmemiş, verimlilik düşük, işletmeler ekonomik gelir sağlayamaz bir durumdadır. Tarım işletmeleri parçalı, sulanır saha çok az, kuraklık ve erezyon yaygın, maliyet yüksek, makineleşme imkânı sınırlıdır. Köy ekonomisinde etkili çiftçi organizasyonları gelişmemiş köy kooperatifleri yeni kurulmaktadır. Bu nedenler dolayısıyla, dengesizlik, imkânsızlık, güçlük, adaletsizlik, umutsuzluk yanyana sıralanmaktadır.

Dış ülkelere gidenlerin % 90 nı köylüdür. Bu gidişin nedenleri de yukarıda özetlenmiştir. Buna karşı tedbirler etkili olamamaktadır.

Devlet yatırımlarının, % 17,7 si tarıma ayrılır; oysa, G.S.M.H. nin % 40 ı tarımdan gelir. Sanayi alanına yapılacak yatırımların faydasından bahsedilirken köy sanayii üzerinde durulmaz, Gecekondu meselesini çözmek, mücerret bir konu gibi kabul edilerek, bütün kuvvetlerimizi seferber ederiz, 1977 yılına kadar 700.000 işsiz ortadan kalkacağım plânladığımız halde bunun 15 katı gizli işsiz için, bir tedbir düşünmeyiz. Sonuçta, gazetelerde bir havadis,... «Belediye reisliğinden vazgeçip Almanya'ya çöpçü olmaya gidecek» Mehmet Uzunağaç.. Bu müteşebbis yurtsever genç Türkiye'deki ilk Köy Kalkınma Kooperatifinin Kurucusudur. Bunun köye dönüşünde, orada kalması için ne yapabiliriz... Bunun olmayacağını kendisi anlamış ve önce kooperatifini kurmuş, teşkilâtlanmış, işlerini sıralamış ve göndereceği para ile bunların yapılmasını düşünmüştü. Diyordu ki; bizi yalnız bırakırsanız, bizim elimizden tutmazsanız yine bir şey yapamayız. Daha ilk anda, dış ülkelerden gönderilecek dövizlerle banka kredisi açılacağına dair söylenenleri, incelemiş, yapamayacağımız demişti. Gerçekten yapılmadı.

Bu durum karşısında denebilir ki, halkın teşkilâtlanması, kooperatifler kurması ve bunların üst organizasyonlarını meydana getirmesinden başka çıkar yol yoktur. Halk bu teşkilâtları yoluyla belki de devletin programlar yapmasını sağlayacak, devletin yapmadığını halk yapacaktır. Öyleyse en iyi teşkilât, kooperatiftir.

Plânlı ve programlı çalışma, kooperatifler kurmakla gerçekleştirilir. Bu suretle yurt çapında toplum kalkınması programları yapılması, halkla devletin güçbirliği yapması sağlanabilir.

Kooperatiflerin işgücünün değerlendirilmesi ve istihdam imkânı yaratmak yönünde önemi çok büyük, etkileri yaygındır. Bir toplum organizasyonu olan kooperatifler toplum kalkınmasında en etkili vasıta; kooperatifler işgücü problemlerine çözüm yolu bulmak için en uygun teşkilatlanma şeklidir. Gerek işçi kooperatifi olarak, gerekse diğer tipler içinde, işsiz üyelerine iş alanı açan veya onları başka yerde değerlendiren kooperatifler söz konusu olabilir. Yerleşim ve konut, arazi edinme ve işleme, tarım endüstrisinin kurulması, çeşitli ihtiyaçların karşılanması, ürünlerin değerlendirilmesi ve sürümü, çeşitli hizmetler kooperatif konuları içersine girer. Kooperatiflerin temel fonksiyonu, üyelerinin ekonomik ve sosyal durumlarını iyileştirmek olduğuna göre, yukarda söylenen konuların bu amaçla ele alınması gerekir. Burada çoğu zaman halk kendi imkânları ile başbaşadır. Devlet halkın bu kendine yardım çabalarına katılır ve onu teşvik ederse, bir toplum kalkınması programı ortaya çıkmış olacaktır. Bu çalışmaların, toplum kalkınması programları içersinde düşünülmesi, çeşitli kademelerdeki programların (Bölge, il, ilçe, köy) yapılması yanında, kooperatiflerin bu kademelerde işbirliği yapabilmesi için teşkilatlanması zorunluğunu da ortaya koyar. Ekonomik gerekler dolayısıyla üst kooperatif organizasyonlarının meydana gelişi yanında, işbirliği organlarına da ihtiyaç duyulur. Kooperatiflerin kademeleşmesinde bu husus unutulmamalıdır.

Kooperatiflerden beklenenlerin yapılabilmesi için gerekli tedbirler alınmadan, kooperatifçiliğin geliştirilmesini sağlayan hizmetleri, halka ulaştırmadan, kooperatifçiliğin toplum kalkınmasının gerçekleşmesinde etkili bir vasıta olabilmesi imkânı güçtür.

Öncelik tedbiri olarak kooperatifçiliği geliştirecek hizmetleri ortaya koymak gerekir. Bu hususta yapılan bazı araştırmalar varsa da, bu araştırmaların sonucunda ortaya konan hizmetler kesinleşerek, sorumlusu belli olmamıştır. Öğretim ve Eğitim hizmeti, en ihmal edilen hizmettir. Kooperatif işletmelerinin geliştirilmesini ve güvenliğini sağlayan hizmetler yanında köy kooperatifleri üyelerinin tarım işletmelerinin geliştirilmesi, yani üretimin plânlanması,

değerlendirme ve pazarlama tekniklerinin iyileştirilmesi, tarla ekonomisi problemlerinin çözülmesi, işletme denetimi gibi konular vardır. Fakat bunların sorumlusu belli değildir. Bu hizmetlerin köye ulaşabilmesi de sözde kalmış oluyor.

Kooperatif organizasyonlarından faydalanılarak, Toplum Kalkınmasının gerçekleştirilmesi için ve kooperatifçiliğin geliştirilmesini sağlayacak hizmetleri görmek üzere yeni kurumların meydana getirilmesi şarttır. Bu arada bölgesel enstitüleri de bulunan bir kooperatifçilik araştırma ve eğitim enstitüsüne şiddetle ihtiyaç olduğu gibi, Bölgesel Zirai Yayım Teşkilatını ve kooperatiflerin bir merkezî birliğini kurmak gerekir. Diğer taraftan, sıkı bir kampanya ile, yüksek okullarda, kooperatifçilik öğrenimini genişletmek, uzman yetiştirmek, devlet personeli, kooperatif organizatörleri ve yardımcılarını hazırlamak gereklidir.

Dış ülkelerden dönecek işçilerimizin toplum kalkınmasındaki muhtemel rollerini en iyi şekilde oynayabilmesi için alınması gerekli öncelik tedbirlerini saptamak amacıyla, bazı araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar, uygulama içersinde yapıldığından oldukça fikir verebilir. Fakat daha uygulamaların başlangıcındayız; bazı yanlışlıklar da olabilir. En iyisi bu araştırmaları tarafsız bir kurum eliyle yapmaktır. Söz gelimi kooperatif iş gücünü değerlendirme projesini uygulama alanında geniş bir araştırmanın üniversitece yapılması uygun olur. Yapılan araştırmalara göre diyebiliriz ki, dış ülkelerden dönecek işçilerin toplum kalkınmasında rol oynamaları mümkündür. Yalnız sakıncalar bilinmeli, tedbirler alınmalıdır. Araştırma sonucu genellikle şu ayrıntılı kanılar elde edilmiştir.

a) İş gücü ihracında kooperatiflere öncelik veren özel projeler yapılır ve bu projelere paralel çeşitli yatırım projeleri de uygulanarak işgücü meselesine bir çözüm yolu bulunabilir. Burada kooperatif kuranların değil, güç birliği yapanların, faydalı proje getirilenlerin öncelik kazanması söz konusudur. İhraç edilen işgücünün tasarrufları, kooperatifleri yoluyla yatırımlara aktarılır.

b) Ziraatten çekilecek fazla nüfusun sanayie aktarılması, yeni iş alanlarına gönderilmesi ve mahalli olarak kurulacak köy endüstrisinde kullanılması, ek gelir ve boş zamanları kıymetlendirme bakımından imkânlar vardır. Bu amaçlarla projeler yapılabilir. Bunlar devletin tek taraflı projeleridir. Kooperatifler bunlara paralel yatırım programları getirerek işbirliği yapar ve öncelik alırlar. İş-

gücü ile projelere katılır. (Evinin yapana yardım metodundaki gibi).

c) Dış ülkelere gitmek amacıyla kooperatiflerin çeşitli projeler yapması söz konusudur. Bunların yapılması da kolaydır. Bu durumda dış ülkelere gitmek için kooperatifler kurulur.

d) Köy alanlarında, zirai üretimin verimliliğinin arttırılması esasına dayanan zirai gelişme projeleri esas alınarak, bunlara paralel, uzun süreli plânlar ve faydalanma plânları hazırlanır; bunların icabi olan, programlar için belli devlet katılığı ayrılır. Köy katılışları, kooperatif teşkilatları vasıtasıyla sağlanarak, sonuçta bir köy toplum kalkınması programı uygulanabilir. Bu durumda :

- 1 — Köydeki iş gücü fazlası çekilir, dış ülkeler gönderilir.
- 2 — Mevcut işgücü en iyi şekilde kullanılır.
- 3 — Ek gelir sağlanır. Bu suretle zirai gelir takviye edilir.
- 4 — Köy kooperatiflerinin yapacağı yatırımlar takviye edilir, kolaylıklar sağlanır, teknik yardım yapılır. Devletin para yardımı olarak katılımı görülmez, yahut böyle yatırımlar ayrı programlara bağlıdır.
- 5 — Kooperatiflerin geliştirilmesini sağlayan hizmetler sürekli olarak köye ulaştırılır, (devletin asıl önemli katılımı).

Şimdilik en uygun metodun bu olduğu, fakat özel teşkilatlanma sağlanmadan bunun gerçekleştirilemeyeceği anlaşılmiş bulunmaktadır.

Buraya kadar açıkladıklarımız, araştırma sonuçlarına göre ortaya çıkan kanılar, kesin değildir. Kesinleşmesi için uygulama içerisinde araştırmalara ihtiyaç vardır.

Dış ülkelerden dönecek işçilerimizin toplum kalkınmasındaki muhtemel rollerini en iyi şekilde oynayabilmeleri için öncelik tedbirleri, şunlar olabilir.

- 1 — Şartlarımıza uygun Toplum Kalkınması metodu geliştirilmelidir.
- 2 — Yurt, bölge, il çapında Toplum Kalkınması programları yapılmalıdır.

- 3 — Toplum kalkınması örgütü ve toplum kalkınması eğitimi çalışmalarını yeterli hale getirilmeli, Devlet personeli yetiştirilmeli ve hizmetlerin reorganizasyonu sağlanmalıdır.
- 4 — Tarım ekonomisinin temel problemlerine yeni çözümler araştırılırken, bir yandan da halkın kooperatifler kurarak teşkilatlanması teşvik edilmeli ve onlara yardımcı olmalıdır.
- 4 — Tarım ekonomisinin temel problemlerine yeni çözümler araştırılırken, bir yandan da halkın kooperatifler kurarak teşkilatlanması teşvik edilmeli ve onlara yardımcı olmalıdır.
- 5 — Kooperatif işgücünün değerlendirilmesi ve istihdam imkânı yaratmak için, dış ülkelerdeki iş gücünün tasarrufları ile yapılacak işler plânlanmalı ve bunlara Devlet katılımı sağlanmalıdır. Bu şekilde yapılacak toplum kalkınması programları ilçe, il, bölge ve yurt çapında birleştirilmelidir.
- 6 — Kooperatiflerin yayılması ve kuvvetlenmesi, Kooperatifçiliğin geliştirilmesi için gerekli hizmetler köye ulaştırılmalı, bu iş için gerekli kurumlar kurulmalı, özellikle kooperatifçilik araştırma ve eğitim enstitüsü, kooperatifçiliği geliştirecek bölge örgütü süratle kurulmalıdır.
- 7 — Kooperatiflerle ilgili mevzuat yeniden düzenlenmeli, Devlet hizmetleri ile ilgili mevzuat, hizmetlerin gerektiği şekle getirilmeli ve teşkilatlanma sağlanmalıdır.
- 8 — Dış ülkelerden dönecek işçilerimizin toplum kalkınmasında olumlu ve etkili roller oynayabilmesi için, konu ile ilgili araştırmalar sürekli olarak yapılmalı, bu arada tarafsız araştırmalar yapılarak, konu ilim ışığında değerlendirilmelidir. Bu hususta üniversitelerin gerekli ilgiyi göstermesi sağlanmalıdır.

Buraya kadar yapılan açıklamaların ışığı altında, bir proje uygulaması üzerindeki görüşlerin ortaya konulması, konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir. Bu amaçla Kooperatif işgücünü değerlendirme projesini inceleyebiliriz. Köy işleri Bakanlığınca yürütülen bu proje Toplum Kalkınması programlarının hedefleri göz

önünde tutularak düzenlenmiştir. Projenin amacı, Köy kooperatifleri üyelerinin, dış ülkelere işçi olarak gönderilmesiyle meydana gelecek tasarrufların kooperatiflerin finansmanında kullanılması suretiyle, kooperatif işgücünü değerlendirmek ve köyde istihdam imkânı hazırlamaktır. Proje, dış ülkelerde çalışan Türk işçilerinin sorunlarını koordine etmek amacıyla kurulan Bakanlıklar ve ilgili kuruluşlar arası komitenin hazırladığı kooperatif kuran köylülere öncelik tanınması projesine paralel olarak hazırlanmış bir yatırım projesidir. Projenin uygulama programları, 12 kooperatiften 1800 işçi ile yapılan deneme uygulamasına göre değiştirilecektir. 1966 programında enaz 150 kooperatif ele alınmaktadır. 20.000 işçiye göre yapılan hesaplara göre, 5000 - 15000 TL. üyelik payı üzerinden 100 N 300 milyon TL. bir kredi imkanı, toplam en çok TL. 1.200.000.000 bir finansman hacmi hesaplanmıştır. Bu kaynağın yaratılması için gerekli teşkilat ve teçizat masrafları ise TL. 10.000.000 dur.

Projenin uygulanması sonucu ortaya çıkan fayda, şartlı olarak düşünülebilir. Gerekli kredi ancak yeni bir banka kurulması ile sağlanabilir. Kooperatiflerin geliştirilmesi, kooperatifçiliği geliştirecek teşkilatın kurulması ve Tarım Bakanlığı Zirai Yayın Teşkilatının gereken yayım çalışmalarını yapabilmesine bağlıdır. Bu durumda, projede hesaplanan fayda yanında, kooperatif yatırım programları ile Devletin hizmet programlarının fayda ve külfetini de hesaplamak lazımdır. Ayrıca bunlar bir toplum kalkınması programı haline getirilmelidir.

Mevcut proje, çeşitli nedenler yüzünden değiştirilerek uygulanmış, mevcut yetki ve imkanlarla, bilhassa illerdeki köyşleri Bakanlığına bağlı daireler tarafından uygulanması kararlaştırılmıştır. Projenin deneme uygulaması alanlarından toplanan bilgiler ve yapılan incelemeler sonucu elde edilen değerler, ilgi çekicidir. Bunları şöyle sıralıyabiliriz.

a) Kooperatif işgücünü değerlendiren yatırım projeleri yapılabilir. Bunların kooperatifler tarafından yapılması imkânsızdır. Teknik yardım gerekir. Bu projelerin bazıları çok umutludur. Çoğunlukla, başlangıçta, ürünleri değerlendiren projeler umutlu görünmekteysede, ek gelir sağlayan, halıcılık, el sanatları gibi konuları içine alan projeler daha faydalı görülmüştür. genellikle köy endüstrisinin kurulması ile ilgili projeler, çok zaman birçok köyü içine

almakta, ufak bir endüstri merkezi için gerekli yatırım ise çok büyük olmalıdır.

b) Köy alanlarında geniş istihdam imkânları bulunabileceği anlaşılmış, bilhassa boş zamanların kıymetlendirilmesi, ziraat ve endüstride kullanılmayan işgücüne köy şartlarında yeni işler hazırlamak mümkün görölmüş, işgücü fazlasının bulundurulduğu yerde değerlendirilebileceği fakat bunun için yeterli bir eğitim gerektiği anlaşılmıştır. Bunların önemi köyde yalnız ek gelir sağlama yönünden değil, sosyal gelişme bakımından da göz önünde tutulmalıdır. Ziraatten çekilecek sanayi ve hizmet sektörüne aktarılacak nüfus, bulunduğu yerde kıymetlendirilmeyen işgücü için söz konusudur.

c) Köy tarım ekonomisinin geliştirilebilmesi ve düzenlenmesi bakımından, işgücünü değerlendiren projelerin özel bir önemi vardır. Bilhassa, insan işgücü yerine ikame edilecek makine işgücünün hesaplanması, mevcut işgücünün en iyi şekilde kullanılması ve iş azimlerinin giderilmesi için ayrıca programlar yapmak ve artan işgücüne yeni işler hazırlamak gerekir. Bunlar etkili bir, ziraat yayım faaliyeti içinde ele alınabilir. Fakat, bu faaliyet kooperatif yayım faaliyetleri ile bir arada köye ulaşabilirki, bu da konu ile ilgili özel bir teşkilatın yahut organın mevcudiyetini zaruri kılmaktadır.

Diğer taraftan, üretimin artması ve verimliliğin yükselmesini sağlayan projelere paralel olarak düzenlenen toplum kalkınması programları bir yandan da işgücü projeleri ile koordine edilerek ahenkli bir şekilde uygulandığı takdirde, tarım ekonomisinin düzenlenmesi hızlanacaktır. Kooperatiflerin gerçekleştirilebileceği pazarlamanın düzenlenmesi de bir arada düşünülürse, tarım ekonomisinin gelişmesi ve intansifleşmesi daha kolay ve güven içinde sağlanabilir. Burada toplum kalkınması programları haline getirilmiş, işgücü ve kooperatiflere ait yatırım projelerinin önemi devletin sınırlı hizmet programları yanında daha etkilidir. Tabii ki, gerekli tedbirler alınmamışsa bu etki de söz konusu olamaz.

İş gücünü değerlendirme projelerinin hazırlanması ve uygulanması esnasında, köy kooperatif organizasyonlarının geliştirilmesi sağlanmalıdır. Aynı şekilde toplum kalkınması ve ziraat yayım çalışmaları da birarada ele alınarak köye yöneltilmelidir. Bunlar daima içiçe ve yanyana düşünülebilir. Aksi halde başarı verimi düşer.

Kooperatif işgücünü değerlendirme projelerinin başarıya ulaştırılabilmesi için gerekli öncelik tedbirleri, söylenen nedenler ve açıklanan problemler muvacehesinde şöyle olabilir.

a) Teknik yardım, önderlik, organizatörlük yapabilecek yetkili bir devlet teşkilâtına şiddetle ihtiyaç vardır. Bu teşkilat merkezi, bölgesel ve il çapında kademeleşmelidir. İlçede mevcut kadrolar kıymetlendirilebilir.

b) Köy kooperatifleri, belli standart statülere bağlanarak kurulmalı, merkezî bir organizasyon meydana getirilmeli bunu takiben bölgesel birliklerin kurulması sağlanmalı, tarım kredi ve satış kooperatifleri gibi şeklen kooperatif olan ortaklıklar, hakiki kooperatifler haline getirilmeli, Devletle Kooperatif organizasyonları, işbirliği esasına dayanan bir ilişki içersinde bulunmalıdır.

e) Kooperatifçiliği geliştirecek kurumların meydana getirilmesi, bu arada öncelikle bir kooperatifçiliği geliştirme ve araştırma enstitüsü kurulması gerekir. Tarım bakanlığı Ziraat Yayım Teşkilatının Bölgesel olarak kademeler meydana getirmesi ve araştırma istasyonlarının ihtiyaca yetecek seviyeye getirilmesi, pazarlama ve kooperatiflerle ilgili merkezî organların genişletilmesi gerekir. Ticaret Bakanlığı, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ziraat Odaları ve Birliğine düşen birçok görevler de vardır, bunlar da yeniden düzenlenmelidir.

Köy işleri Bakanlığı kuruluş kanunu olmadığından yetkili değildir. Halk eğitimi, yardımcılık, köy kalkınması yerleşim ve plânlama yönlerinden önemli görevler taşıyan bu bakanlık, toplum kalkınması çalışmalarından da sorumlu bakanlık olarak gerekli hizmetleri yapabilmelidir.

Bütün bu mütalâaların yanibaşında, önemli ve vazgeçilemez bir meseleye çözüm yolu bulmak zorundayız. Milli plâna göre, 1967 yılında toplum kalkınması programlarına halk katılımı % 30 oranını bulacaktır. Oysa toplum kalkınması programlarına ayrılacak Devlet Yatırımı mevcut yatırımlar dışında yeni bir imkân vermez. Bir yandan da devlet yatırımları önceden plânlanmış ve bu plânlarda yukardan düzenlenmiş olduğu için yeri bellidir. Ortada toplum kalkınması programlarına tahsis edilebilecek bir yatırım da mevcut değildir. İl ve İlçelerdeki sınırlı imkânlar ise yurt çapındaki programlar için fazla bir şey ifade etmez. Bu durum karşısında, denile-

bilirki; toplum kalkınması programları için belli bir yatırım imkânını hazırlanması ve bunun önceden hazırlanmış işgücü ile ilgili yatırım projelerindeki fayda oranlarına göre, bu projeleri desteklemek üzere kullanılması sağlanmalıdır. Devlet yatırımlarının işgücünü değerlendiren projelere öncelik verilerek tahsisi, hem yatırımların en iyi şekilde kullanılması hem de, kendine yardımı teşvik ederek, yeni yatırım kaynaklarının meydana getirilmesini sağladığı için zorunludur. Böylece neyi ne ile nasıl yapacağımızı daha iyi anlar ve imkânları yerinde kullanabiliriz.

Konumuzu çeşitli açılardan inceledik. Dış ülkelerden dönecek işçilerimizin toplum kalkınmasında gerekli rolü oynayabilmesi için, mevcut problemleri ve çözüm yollarını eleştirdik ve nihayet öncelik tedbirlerini ortaya koymağa çalıştık. Buraya kadar açıkladıklarımızı özetleyecek olursak, iki yönlü bir sonuçta birleşebilirler.

1) Dış ülkelerden dönecek işçilerimiz toplum kalkınmasında rol oynayabilmek için kooperatifler halinde teşkilatlanmalıdır. Fakat bu teşkilatlanma, devletin koruyucu, denetleyici ve destekleyici yardımlarına muhtaçtır. Kooperatiflerden beklenen fonksiyonların yerine gelebilmesi, kooperatifçiliği geliştirme hizmetlerinin halka ulaştırılmasına bağlıdır. Oysa, bu yolda alman tedbirler yetersizdir ve meydana getirilmesi gereken teşkilâtlar için bir hazırlık ta yapılmamaktadır. Bu duruma göre kooperatif işgücünü değerlendiren ve toplum kalkınması programlarına paralel olarak düzenlenmiş uygulama projelerinden bahsedilse de, bunların uygulanmasına yeterli ön şartların hazırlandığından bahsetmek imkânsızdır. Dolayısıyla başarılı bir uygulama yapılamayacağı kanısı uyanmaktadır.

2) Mevcut yetki ve imkânlar içersinde kalmak şartıyla, uygulanan kooperatif işgücünü değerlendirme projesi ile ilgili araştırmalar sonucunda, özel yatırım projelerinin öncelikle yapılması zorunluğu ortaya çıkmış, bu projelerin gerçekleşebilmesi için yeterli teşkilâtların kurulmasına ihtiyaç bulunduğu anlaşılmıştır. Bilhassa bir toplum kalkınması programı içersinde toplanacak olan kooperatifin yatırım projelerine karşı devlet katılımını önceden sağlamak gerektiğinden, toplum kalkınmasına ayrılan yatırımların, kooperatif işgücünü değerlendiren projelere öncelik verilerek tahsisi gerekli görülmüştür.